

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH

I N S T I T U T E O F P U B L I C A F F A I R S

Małgorzata Sikorska

Polska – Austria
Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzania
Unii Europejskiej

EKSPERTYZY
REKOMENDACJE
RAPORTY Z BADAŃ

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH

I N S T I T U T E O F P U B L I C A F F A I R S

ul. Mikołaja Reja 7
02-053 Warszawa
Polska

tel. (48 22) 825 76 80
fax. (48 22) 825 68 08
www.isp.org.pl
e-mail: isp@isp.org.pl

Małgorzata Sikorska

**Polska – Austria Wzajemny wizerunek w okresie
rozszerzania Unii Europejskiej**

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH

Publikacja jest finansowana ze środków Komitetu Badań Naukowych.

Kierownik projektu “Wzajemny wizerunek
Polaków i mieszkańców Unii Europejskiej”: *prof. Lena Kolarska-Bobińska*

Recenzent raportu: *prof. Zbigniew Boksański*

Redakcja: *Ewa Wosik*

Projekt obwoluty: *AGRAFA*

© Copyright by Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000

Przedruk materiałów Instytutu Spraw Publicznych w całości lub części możliwy jest wyłącznie za zgodą Instytutu. Cytowanie oraz wykorzystanie danych empirycznych dozwolone jest z podaniem źródła.

Warszawa, marzec 2000

Nakład 300 egz.

ISBN 83-86917-09-1

Wydawca:

Instytut Spraw Publicznych
02-053 Warszawa, ul. Mikołaja Reja 7

tel.: (48 22) 825-76-80

fax: (48 22) 825-53-05

e-mail: isp@isp.org.pl

www.isp.org.pl

SPIS TREŚCI

Główne wnioski	4
1. Wstęp	7
2. Wizerunek Austrii i wizerunek Polski	8
– Wizerunek Austrii - typowe skojarzenia Polaków	8
– Wizerunek Polski - typowe skojarzenia Austriaków	10
– Deklarowany poziom sympatii/antypatii do narodu	14
– Znajomość Austrii przez Polaków i Polski przez Austriaków	16
– Postrzeganie roli Polski i Austrii w Europie	18
3. Wizerunek typowego Austriaka i typowego Polaka	20
– Autostereotyp Polaka i Austriaka	23
– Modyfikacja wizerunku typowego Austriaka spowodowana ostatnimi zmianami politycznymi w Austrii	24
– Poziom dystansu między Polakami i Austriakami	25
4. Integracja Polski z Unią Europejską w opinii Polaków i Austriaków	29
5. Podsumowanie	34
6. Aneks. Opis sposobu realizacji badań	36

GLÓWNE WNIOSKI

- *Wizerunek Austrii w opinii Polaków jest zdecydowanie bardziej pozytywny niż postrzeżenie naszego kraju przez Austriaków. Poziom sympatii, jaką czują Polacy wobec Austrii jest wyższy niż poziom sympatii deklarowany przez Austriaków w stosunku do Polski.*
- *Również wizerunek typowego Austriaka, jaki można odtworzyć na podstawie wypowiedzi polskich respondentów, jest bardziej pozytywny niż postrzeżenie przeciętnego mieszkańca Polski przez badanych z Austrii. W zgodnej opinii zarówno Polaków, jak i Austriaków nasze narody zdecydowanie nie są do siebie podobne.*
- *Austria kojarzy się Polakom po pierwsze – z krajem turystycznym, miejscem wakacyjnego odpoczynku oraz po drugie – z dobrze zorganizowanym, bogatym państwem. Opisując ten kraj w czerwcu 1999 roku, Polacy rzadko odnosili się do przeszłości, skupiając się zdecydowanie na obecnym wizerunku Austrii. Natomiast Austriacy, wypowiadając się o Polsce, nie pomijali wątków związanych z czasem przeszłym, stwierdzając, że nasz kraj kojarzy im się z drugą wojną światową, byłym blokiem wschodnim, a także “Solidarnością” i Lechem Wałęsą. Jednak zdecydowanie najsilniejsze skojarzenie respondentów austriackich z Polską odwołuje się do osoby Papieża-Polaka.*
- *Wizerunek Austrii oraz typowego Austriaka, jaki można skonstruować na podstawie wypowiedzi Polaków jest również bardziej spójny i jednolity niż postrzeżenie Polski oraz przeciętnego Polaka przez Austriaków, którzy wypowiadają się o naszym kraju w sposób bardziej wieloznaczny.*
- *Polacy postrzegają Austrię jako kraj ważniejszy zarówno dla Polski, jak i dla Europy w porównaniu z tym, jak widzą Polskę Austriacy.*
- *Sukcesy polityczne Jörga Haidera i kierowanej przez niego Partii Wolności zmieniły nieco sposób postrzeżenia przez Polaków zarówno Austrii, jak i Austriaków. Najbardziej widocznej modyfikacji uległ poziom sympatii wobec Austrii – podczas gdy w sondażu zrealizowanym w czerwcu 1999 roku 60% respondentów deklarowało bardzo dużą lub dużą sympatię do tego kraju, w lutym 2000 roku analogiczne odpowiedzi wybrało “tylko”*

41% badanych. Liczba osób deklarujących niechęć lub bardzo dużą niechęć wobec Austrii wzrosła z 13% do 20%. Jednocześnie, o 10% osób więcej wybierało odpowiedź: *nie odczuwam ani sympatii, ani antypatii.*

- *Zmiany polityczne, które ostatnio nastąpiły w Austrii, negatywnie wpłynęły również na wizerunek typowego Austriaka, jaki mają Polacy. W sondażu zrealizowanym w lutym 2000 roku respondenci z Polski ocenili w sposób bardziej negatywny wszystkie cechy, na podstawie których konstruowano obraz przeciętnego mieszkańca Austrii.*
- *Zmienną różnicującą postrzeganie Austriaków przez Polaków jest przede wszystkim wykształcenie (im wyższe, tym lepsza ocena). Zależność ta sprawdza się również w przypadku oceny innych narodów.*
- *Zarówno w przypadku Polaków wypowiadających się o Austriakach, jak i w sytuacji odwrotnej, sprawdza się następująca zależność: im mniejsza wiedza o ocenianym kraju, tym bardziej negatywnie jest on postrzegany. Można to interpretować co najmniej dwojako. Z jednej strony, może to oznaczać, iż rozszerzenie wiedzy, jaką posiada "statystyczny" Polak czy Austriak przyczyni się do powstania bardziej pozytywnego nastawienia w stosunku do drugiego narodu. Z drugiej zaś strony, można utrzymywać, że bardziej ograniczona wiedza o innym kraju wynika z uprzednio istniejącego negatywnego stosunku do niego i w tym sensie sam przyrost wiedzy nie musi wcale gwarantować zmiany nastawienia.*
- *Austriacy są raczej sceptycznie nastawieni wobec idei przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (13% badanych popiera naszą akcesję w ciągu najbliższych pięciu lat, 23% - w ciągu najbliższych dziesięciu lat). Spośród sześciu krajów zainteresowanych członkostwem w Unii, o które pytano Austriaków, jedynie Bułgaria i Słowacja byłyby mniej chętnie niż Polska powitane w unijnym towarzystwie. Węgry, Słowenia i Czechy zostały potraktowane przychylniej.*
- *Z przyjęciem Polski do Unii Europejskiej Austriacy łączą przede wszystkim następujące zagrożenia: wzrost przestępczości, napływ taniej i niewykwalifikowanej siły roboczej oraz większe obciążenia kosztami obecnych członków Unii. Natomiast niewątpliwą korzyścią z naszej akcesji będzie według nich możliwość rozszerzenia rynku i wymiany handlowej oraz wzrost bezpieczeństwa w Europie.*

- *Istnieje pewna rozbieżność między niskim poparciem mieszkańców Austrii dla idei przystąpienia Polski do Unii Europejskiej a wyższym stopniem akceptacji konkretnych przejawów obecności cudzoziemca-Polaka w życiu Austriaków. Wydaje się więc, że na poziomie kontaktów jednostkowych, bezpośrednich, cudzoziemcy-Polacy są dla Austriaków łatwiejsi do zaakceptowania niż w przypadku, gdy chodzi o akcesję całego kraju i związane z nią zmiany społeczno-ekonomiczne.*

1. WSTĘP

Politykę zagraniczną kształtują elity, ale jej kierunek nie może zbyt odchodzić od nastrojów i poglądów wyborców. Dlatego tak istotne jest postrzeganie stereotypów i wizerunków innych państw i narodów właśnie na poziomie społeczeństwa. Istnienie owych stereotypów wpływa na wzajemne relacje między krajami, a ich identyfikacja jest szczególnie ważna ze względu na proces integracji europejskiej, który powinien angażować właśnie społeczeństwa, a nie jedynie elity polityczne i ekonomiczne.

Prezentowany raport stanowi pierwszą część dużego projektu badawczego Instytutu Spaw Publicznych, zatytułowanego „Wzajemny wizerunek Polaków i mieszkańców Unii Europejskiej”. Badania mają na celu określenie wizerunku wybranych krajów i narodów europejskich na podstawie opinii Polaków oraz analizę postrzegania Polski i Polaków przez obywateli tych państw, śledzenie stopnia dystansu między krajami i ich mieszkańcami oraz odtworzenie stereotypów wpływających na wzajemne kontakty.

Do tej pory przeprowadziliśmy badania w Austrii, Szwecji oraz w Hiszpanii, planujemy zaś zrealizować podobne sondaże w Niemczech i we Francji. Celowe wydaje się powtarzanie badań wizerunkowych, które stanowią bardzo dobry barometr wzajemnych stosunków między krajami, sygnalizują powstawanie ewentualnych napięć i konfliktów oraz pozwalają na zapobieganie im. Dlatego też jeszcze raz warto podkreślić, iż wiedza o opinii publicznej jest szczególnie cenna w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i nie powinna być lekceważona przez elity.

Niniejszy raport jest szczególnie ważny ze względu na przeprowadzenie przez nas dodatkowych badań po zmianach politycznych w Austrii wynikających z sukcesów Partii Wolności Jörga Haidera. Nasze opracowanie dostarcza więc szczególnie aktualnych danych, tym cenniejszych, że można je porównać z wynikami uzyskanymi dzięki badaniu przeprowadzonemu przed zaistnieniem wspomnianych zmian.

Chcielibyśmy serdecznie podziękować prof. Rudolfowi Bretschneiderowi, dyrektorowi GFK Austria, który umożliwił nam realizację austriackiej części sondażu. Docenił on nie tylko poznawcze znaczenie badań porównawczych, ale także ich rolę w sygnalizowaniu napięć społecznych oraz w zapobieganiu im. Dziękujemy także Fundacji im. Stefana Batorego oraz Fundacji Forda, które sfinansowały badania w Polsce.

Serdecznie dziękujemy również prof. Aleksandrze Jasińskiej-Kani, prof. Zbigniewowi Boksańskiemu oraz prof. Tomaszowi Szarocie za pomoc w przygotowaniu koncepcji badań.

2. WIZERUNEK AUSTRII I WIZERUNEK POLSKI

Na wstępie warto podkreślić, że badaliśmy zarówno wizerunki poszczególnych krajów, jak i ich mieszkańców, zakładając, że możemy znaleźć w nich elementy spójne lub rozbieżne. W kwestionariuszu stosowaliśmy pytania otwarte, pozwalające na uchwycenie pierwszych skojarzeń, a także pytania zamknięte z ustrukturyzowanymi kategoriami.

Wizerunek Austrii - typowe skojarzenia Polaków

Wizerunek Austrii jest pozytywny, dość spójny i odnosi się głównie do czasu teraźniejszego. Pierwsze skojarzenia polskich respondentów¹ dotyczące wizerunku Austrii można podzielić na dwie istotne grupy: po pierwsze – Austria to kraj “turystyczny”, “wakacyjny”, po drugie – kraj zamożny, schludny, czysty itd. Zarówno pierwsza, jak i druga grupa skojarzeń pokazuje zdecydowanie pozytywne nastawienie badanych do opisywanego kraju. Cóż może bowiem być przyjemniejszego niż spędzanie wakacji w bogatym, kojarzącym się “z lepszym życiem” państwie? Jedynie dla nielicznych badanych Austria to wspomnienie rozbiorów, zaboru austriackiego (7%) oraz wojny, Hitlera, okupacji (3%). Można zatem stwierdzić, że **wśród Polaków przeważają skojarzenia z Austrią odnoszące się do czasu teraźniejszego, do tego, co kraj ten może zaoferować obecnie**².

Polacy, wypowiadając się o Austrii³, zdecydowanie twierdzili, iż jest to kraj, w którym:

- 1) istnieje dobra organizacja pracy (72% wskazań *zdecydowanie się zgadzam* lub *zgadzam się*);
- 2) funkcjonuje gospodarka rynkowa, podobnie jak w innych krajach Europy Zachodniej (71%);
- 3) respektuje się swobody obywatelskie (65%);
- 4) jest szybki wzrost gospodarczy (64%).

O ile drugie z przytoczonych stwierdzeń odwołuje do oczywistego faktu, któremu raczej trudno zaprzeczyć (Austria jest krajem z gospodarką rynkową i funkcjonuje podobnie jak inne państwa zachodnie), o tyle w stwierdzeniach pierwszym i trzecim, a także po części czwartym, pokazane są opinie respondentów odwołujące się bardziej do ich przekonań niż do

¹ Użyto tu pytania otwartego o następującej treści: *Z czym się Panu(i) kojarzy Austria?*

² Typowe skojarzenia Polaków z Austrią i Austriaków z Polską przedstawiono w tabeli 3.

³ Zastosowano pytanie zamknięte, dane z sondażu przeprowadzonego w czerwcu 1999 roku.

wiedzy. Wysokie wskaźniki procentowe przy odpowiedziach *zdecydowanie się zgadzam* i *zgadzam się* pokazują więc w tym przypadku pozytywne nastawienie badanych do tego kraju. Trzy spośród czterech twierdzeń, które zdaniem polskich respondentów dobrze opisują Austrię, odwołują się do sfery ekonomicznej (por. tabela 1).

Ostatnie zmiany na austriackiej scenie politycznej spowodowały, że mniej Polaków, niż pół roku temu, jest skłonnych twierdzić, iż Austria to kraj, w którym respektuje się swobody obywatelskie. Ponadto obraz Austrii uległ pewnej polaryzacji. Warto zauważyć, iż ustosunkowując się do stwierdzenia: *w Austrii istnieje system parlamentarny, podobnie jak w innych krajach* oraz *politycy są niekompetentni* zdecydowanie mniej osób wybierało wskazania *trudno powiedzieć/nie wiem*.

Tabela 1. Opinie Polaków o Austrii – porównanie danych z czerwca 1999 roku i lutego 2000 roku (w procentach)

<i>Austria to kraj, w którym</i>	<i>Zdecydowanie się zgadzam</i>		<i>Zgadzam się</i>		<i>W takim samym stopniu zgadzam się i nie zgadzam</i>		<i>Nie zgadzam się</i>		<i>Zdecydowanie się nie zgadzam</i>		<i>Trudno powiedzieć/ nie wiem</i>	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Jest szybki wzrost gospodarczy	31		33		15		2		1		18	
Biurokracja utrudnia załatwienie najprostszycch spraw	3		8		16		16		16		41	
Istnieje dobra organizacja pracy	41	44	31	29	8	11	1	1	1	1	18	14
Panuje korupcja	2		6		20		17		11		44	
Istnieje system parlamentarny, podobnie jak w innych krajach Europy Zachodniej	38	37	15	22	9	16	2	2	1	1	35	22
Politycy są niekompetentni	2	4	6	8	13	24	19	17	20	18	40	29
Respektuje się swobody obywatelskie	39	26	26	24	10	22	2	6	1	2	22	20
Kościół katolicki ma zbyt duże wpływy	2		5		20		20		18		35	
Funkcjonuje gospodarka rynkowa, podobnie jak w innych krajach Europy Zachodniej	53		18		7		1		1		20	
Nie lubią cudzoziemców		17		15		23		14		10		21
Istnieje zagrożenie dla demokracji		12		12		24		12		13		27

Trzeba dodać, że dane uzyskane dzięki włączeniu dwóch nowych stwierdzeń do kwestionariusza sondażu zrealizowanego w lutym 2000 roku (w Austrii *istnieje zagrożenie dla demokracji* oraz w Austrii *nie lubią cudzoziemców*) pokazują mniej pozytywny stosunek Polaków do Austrii. Żaden z badanych poprzednio negatywnych opisów dotyczących tego kraju (np. *jest to kraj, w którym panuje korupcja, biurokracja utrudnia załatwianie najprostszycich spraw*) nie zyskał tak wielkiej aprobaty wśród Polaków.

Wizerunek Polski - typowe skojarzenia Austriaków

O ile skonstruowanie spójnego wizerunku Austrii (opartego na dwóch wyraźnych grupach skojarzeń) na podstawie odpowiedzi polskich badanych było stosunkowo proste, o tyle rekonstrukcja wizerunku Polski, jaki mają respondenci austriaccy, jest znacznie bardziej skomplikowana i przynosi zdecydowanie mniej przejrzysty efekt. Można wprawdzie wyodrębnić trzy główne grupy skojarzeń, nie zyskały one jednak tak silnego potwierdzenia w wypowiedziach badanych Austriaków jak w przypadku wypowiedzi Polaków. Najbardziej powszechna grupa skojarzeń nawiązuje do osoby Papieża-Polaka oraz do religijności mieszkańców naszego kraju. Warto zwrócić uwagę, że aż dla 20% badanych Austriaków Polska kojarzy się przede wszystkim właśnie z Janem Pawłem II, inne skojarzenia otrzymały co najwyżej połowę tej liczby wskazań. Druga grupa odnosi się do różnych skojarzeń negatywnych (Polska jest krajem biednym, z dużym wskaźnikiem przestępczości, z częstymi kradzieżami samochodów). Trzecia grupa zbudowana jest wokół przeszłości, zarówno tej dalszej (druga wojna światowa), jak i stosunkowo niedawnej (blok wschodni, "Solidarność", Wałęsa).

Oprócz trzech wymienionych grup skojarzeń, jakie mają austriaccy respondenci z Polską, można jeszcze wskazać na pozytywne skojarzenia ze stanem gospodarki naszego kraju oraz neutralne skojarzenia z konkretnymi regionami i miastami Polski. W obu przypadkach na wymienione grupy skojarzeń zwróciło uwagę po 10% respondentów (por. tabela 3).

W opinii respondentów z Austrii, wypowiadających się o naszym kraju, jedynie w dwóch przypadkach przeważał procent odpowiedzi pozytywnych nad negatywnymi: po pierwsze – w stosunku do stwierdzenia, iż w Polsce *respektuje się swobody obywatelskie* (31% badanych odpowiedziało *zdecydowanie się zgadzam* bądź *zgadzam się*, 20% zaś – *nie zgadzam się* lub *zdecydowanie się nie zgadzam*); po drugie – 33% respondentów zgodziło się, że *Polska jest państwem, w którym istnieje system parlamentarny, podobnie jak w innych krajach Europy*, 24% było przeciwnego zdania (por. tabela 2).

Warto również podkreślić, iż Austriacy oceniając Polskę twierdzili przede wszystkim, że jest to kraj, w którym: 1) *kościół katolicki ma zbyt duże wpływy* (53% zdecydowanie się zgadzam, zgadzam się). Niemalże co drugi Austriak nie zgadza się ze stwierdzeniem, że w Polsce *istnieje dobra organizacja pracy oraz że funkcjonuje gospodarka rynkowa, podobnie jak w innych krajach Europy Zachodniej*, 31% Austriaków zdecydowanie się nie zgadza lub nie zgadza się, że w Polsce *jest szybki wzrost gospodarczy*. Zdaniem 35% badanych Austriaków, w Polsce panuje korupcja (“jedynie” 15% było odwrotnego zdania), a biurokracja utrudnia załatwienie najprostszych spraw (odpowiednio: 32% i 11%). Trzeba wyraźnie podkreślić, że na tle powyższych danych zaskakująco dobrze wypadli polscy politycy: “tylko” 18% respondentów austriackich zgodziło się lub zdecydowanie się zgodziło ze stwierdzeniem, że są oni niekompetentni, “aż” 27% zaś było przeciwnego zdania.

Tabela 2. Opinie Austriaków o Polsce (w procentach)

Polska to kraj, w którym	Zdecydowanie się zgadzam	Zgadzam się	W takim samym stopniu zgadzam się i nie zgadzam	Nie zgadzam się	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć/ nie wiem
Jest szybki wzrost gospodarczy	6	16	28	22	9	19
Biurokracja utrudnia załatwienie najprostszych spraw	11	21	22	7	4	35
Istnieje dobra organizacja pracy	1	6	22	31	15	25
Panuje korupcja	13	22	26	9	6	24
Istnieje system parlamentarny, podobnie jak w innych krajach Europy Zachodniej	13	20	22	16	8	21
Politycy są niekompetentni	5	13	24	16	11	31
Respektuje się swobody obywatelskie	7	24	28	15	4	22
Kościół katolicki ma zbyt duże wpływy	30	23	16	12	4	15
Funkcjonuje gospodarka rynkowa, podobnie jak w innych krajach Europy Zachodniej	3	11	24	27	18	17

Warto jeszcze podkreślić, iż zdecydowanie częściej, w porównaniu z badanymi z Polski, respondenci austriaccy wybierali odpowiedź *w takim samym stopniu zgadzam się i nie zgadzam się* (najczęściej w stosunku do stwierdzeń: w Polsce *respektuje się swobody*

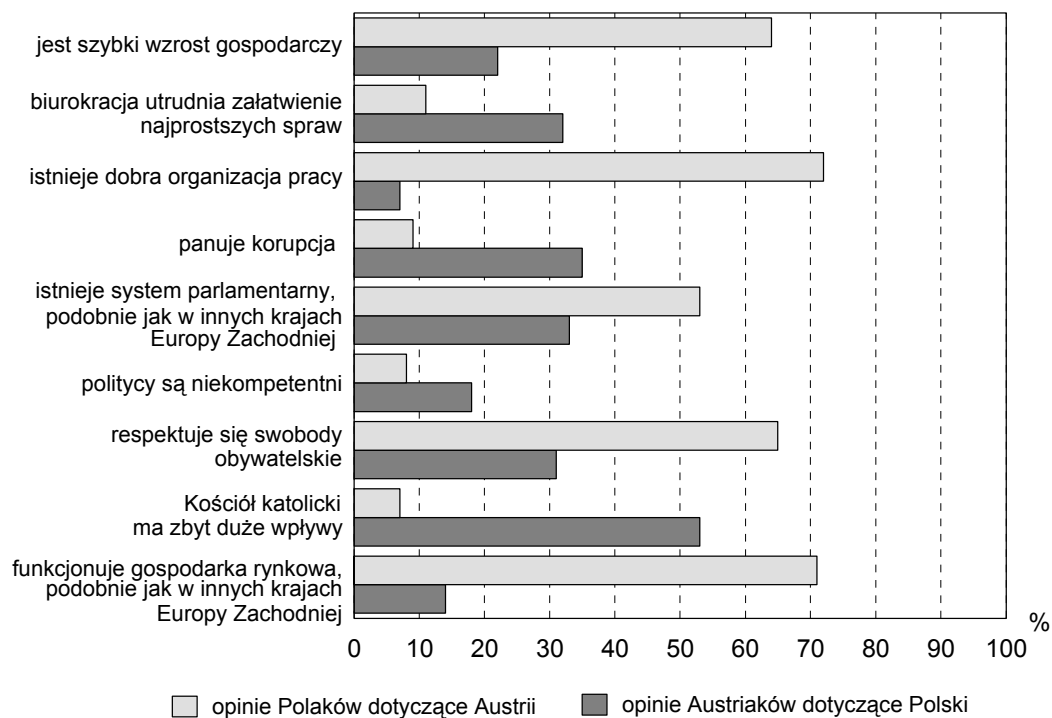
obywatelskie; jest szybki wzrost gospodarczy oraz panuje korupcja). Potwierdza to tezę o mniej spójnym i wyrazistym wizerunku naszego kraju, jaki mają mieszkańcy Austrii, w porównaniu z bardziej klarowną wizją Austrii, jaką prezentują Polacy.

Tabela 3. Typowe skojarzenia Polaków z Austrią i Austriaków z Polską (pytanie otwarte)

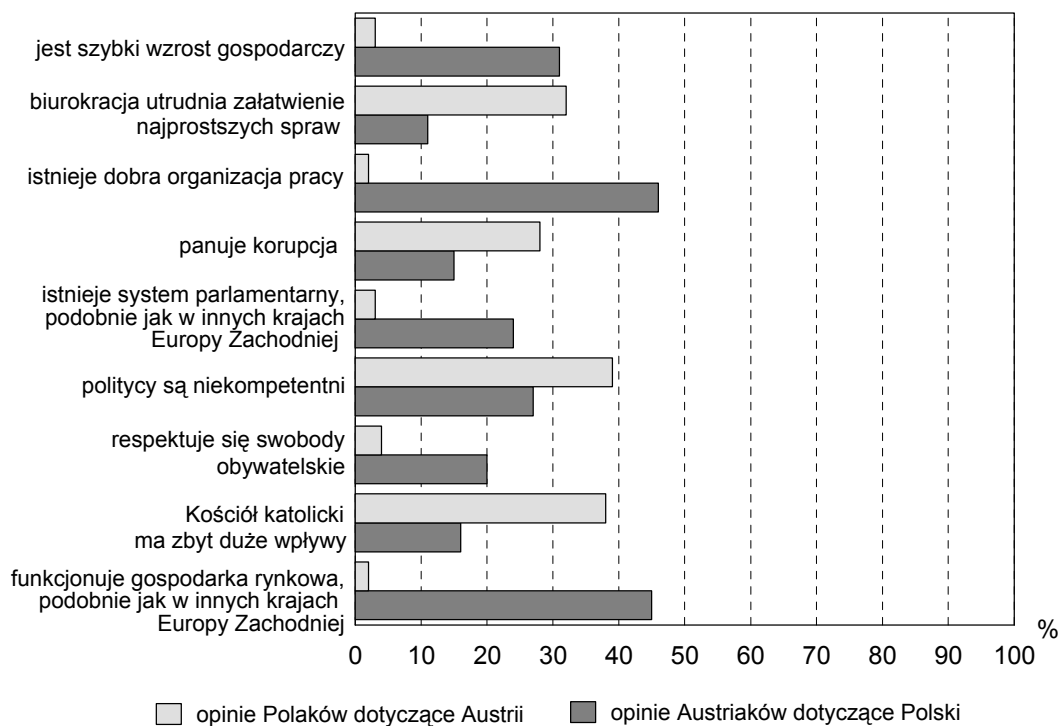
Skojarzenia Polaków z Austrią	Skojarzenia Austriaków z Polską
• <i>Turystyka, wakacje</i> - Alpy, Tyrol, góry, tunele w górach (35%) - Wiedeń (20%) - muzyka, walc, Strauss, koncerty noworoczne (17%) - turystyka, wypoczynek, krajobraz, czyste powietrze (15%) - śnieg, sporty zimowe, olimpiada (12%) - dużo zabytków, muzea, galerie, zamki (3%)	• <i>Katolicki kraj Papieża</i> - Papież (20%) - kraj religijny, katolicki (8%)
• <i>Kraj lepszego życia</i> - dobrobyt, zamożność, bogactwo, lepsze życie (12%) - czystość, porządek, schludność, zadbanie (9%) - silna gospodarka, wysoka technika, rolnictwo, nowoczesność (8%) - dokładność, solidność, odpowiedzialność, pracowitość (5%)	• <i>Skojarzenia negatywne</i> - kraj biedny (11%) - ogólnie negatywne stereotypy (10%) - przestępczość (8%) - kradzieże samochodów (6%)
	• <i>Czas przeszły</i> - pamięć o II wojnie światowej (10%) - komunizm, dawny blok wschodni (9%) - "Solidarność", Lech Wałęsa (7%)

Podsumowując można stwierdzić, iż **Austria kojarzy się Polakom zdecydowanie bardziej pozytywnie niż Polska mieszkańcom Austrii**. Rekonstrukcja wizerunku Polski i Austrii - której dokonano na podstawie analizy odpowiedzi respondentów na serię pytań opisujących funkcjonowanie tych krajów (ocena zarówno gospodarki, jak i systemu politycznego) – potwierdza tezę, iż wizerunek Austrii w opinii badanych Polaków jest również **bardziej spójny** niż w przypadku postrzegania naszego kraju przez Austriaków. Dobrą ilustracją tej tezy stanowią wykresy 1 i 2.

Wykres 1. Opinie Polaków o Austrii i Austriaków o Polsce (odpowiedzi zdecydowanie się zgadzam i zgadzam się)

Wykres 2. Opinie Polaków o Austrii i Austriaków o Polsce (odpowiedzi zdecydowanie się nie zgadzam i nie zgadzam się)

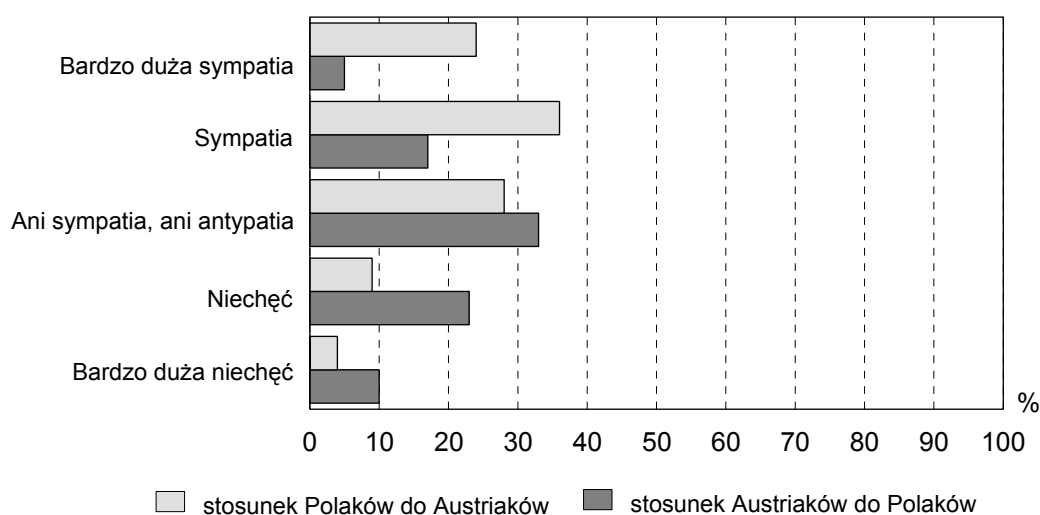

Warto zwrócić uwagę, iż o ile respondenci polscy doceniali przede wszystkim osiągnięcia Austrii w sferze ekonomicznej, o tyle badani Austriacy częściej skłonni byli dostrzegać przeobrażenia, jakie zaszły w Polsce w życiu politycznym i publicznym niż zmiany w dziedzinie gospodarczej.

Deklarowany poziom sympatii/antypatii do narodu

Polacy nie tylko mają **lepszy obraz** Austriaków jako narodu niż Austriacy wizerunek Polaków, ale także Austriacy cieszą się zdecydowanie **większą sympatią** Polaków niż Polacy Austriaków (por. wykres 3). Aż 60% Polaków badanych w lecie 1999 roku deklarowało *bardzo dużą lub dużą sympatię* do narodu austriackiego, jedynie 13% mówiło o *niechęci lub bardzo dużej niechęci*. Wyższym poziomem sympatii niż Austriacy cieszą się wśród Polaków Francuzi i Węgrzy⁴. Należy jednak podkreślić, iż badani Polacy generalnie pozytywnie ustosunkowywali się do większości narodów, o które ich pytano. Zależność ta nie sprawdza się jedynie w stosunku do Rosjan (proporcja deklarowanego poziomu sympatii/antypatii przeważała na rzecz wskazań negatywnych) oraz Niemców (39% deklarowało *bardzo dużą lub dużą sympatię*, „aż” 31% zaś *niechęć* i *bardzo dużą niechęć* (por. tabela 4).

Wykres 3. Poziom sympatii/antypatii Polaków do Austriaków i Austriaków do Polaków^a

^a Dane dla Polski z sondażu przeprowadzonego w czerwcu 1999 roku.

Warto zauważyć, że zmiany polityczne w Austrii i sukcesy Partii Wolności Jörgea Haidera znacznie obniżyły poziom sympatii deklarowanej przez Polaków w stosunku do narodu austriackiego. Z 60% wskazań mówiących o *bardzo dużej lub dużej sympatii* wskaźnik ten spadł do 41%. Jednocześnie liczba osób czujących do Austriaków *niechęć lub bardzo dużą niechęć* zwiększyła się z 13% do 20%. Liczba respondentów wybierających wskazanie *nie odczuwam ani sympatii, ani antypatii* wzrosła o dziesięć punktów procentowych.

Tabela 4. Poziom sympatii Polaków do innych narodów (w procentach)

Naród	<i>Bardzo duża sympatia</i>	<i>Sympatia</i>	<i>Ani sympatia, ani niechęć</i>	<i>Niechęć</i>	<i>Bardzo duża niechęć</i>
Niemcy	16	23	30	15	16
Czesi	24	36	29	9	3
Francuzi	33	34	24	5	3
Węgrzy	36	34	24	7	2
Austriacy	24	36	28	9	4
	17	24	39	13	7
Rosjanie	10	14	24	24	28
Szwedzi	23	35	32	8	3

Pominięto odpowiedzi *trudno powiedzieć/nie wiem*. Kursywą zaznaczono dane uzyskane w sondażu przeprowadzonym w lutym 2000 roku.

Austriacy okazują swoją sympatię do innych krajów mniej entuzjastycznie – wskazania wyrażające *bardzo dużą lub dużą sympatię* pojawiały się rzadziej niż w wypowiedziach Polaków, częściej zaś respondenci austriaccy stwierdzali, iż nie odczuwają *ani zbytnej sympatii, ani niechęci*. Z jednej strony, można to interpretować jako większą rezerwę, być może nawet obojętność, a z drugiej – jako po prostu bardziej wyważony stosunek. Nie zmienia to jednak mało optymistycznego dla nas faktu, iż spośród narodów, o których ocenę zostali poproszeni badani Austriacy⁵, Polska wypadła zdecydowanie niekorzystnie – udział wskazań negatywnych (33%) przeważał nad wyborami pozytywnymi (22%). Gorzej od nas ocenieni zostali jedynie Rosjanie (45% ocen negatywnych, 14% pozytywnych). Dość podobnie jak o Polakach wypowiedziano się o Czechach (22% wskazań pozytywnych, 27% negatywnych) (por. tabela 5).

⁴ W badaniu zapytano Polaków o stosunek do Niemców, Czechów, Francuzów, Węgrów, Austriaków, Rosjan i Szwedów.

⁵ W badaniu zapytano Austriaków o stosunek do Niemców, Czechów, Francuzów, Węgrów, Polaków, Rosjan i Szwedów.

Tabela 5. Poziom sympatii Austriaków do innych narodów (w procentach)

Naród	<i>Bardzo duża sympatia</i>	<i>Sympatia</i>	<i>Ani sympatia, ani niechęć</i>	<i>Niechęć</i>	<i>Bardzo duża niechęć</i>
Niemcy	22	36	31	6	4
Czesi	4	18	39	18	9
Francuzi	15	38	27	8	4
Węgrzy	13	38	30	8	4
Polacy	5	17	33	23	10
Rosjanie	4	10	27	23	22
Szwedzi	20	45	18	2	1

Pominięto odpowiedzi *trudno powiedzieć/nie wiem*.

Wśród Polaków oceniających mieszkańców Austrii zmienną silnie skorelowaną z poziomem sympatii/antypatii, są jedynie wykształcenie (im wyższe, tym bardziej pozytywne oceny) oraz wiek – osoby starsze, powyżej 59 roku życia, deklarują mniejszą sympatię niż ludzie młodzi. Jeśli zaś chodzi o badanych Austriaków, nie można znaleźć zmiennych demograficznych, które byłyby istotnie związane z poziomem sympatii/antypatii.

Zestawiając przedstawione wyżej wyniki z odpowiedziami uzyskanymi dzięki pytaniu o poziom sympatii/antypatii, można sformułować następujący wniosek: respondenci deklarujący wyższy poziom sympatii dla danego narodu lepiej oceniają konkretne aspekty funkcjonowania kraju, w którym mieszka ten naród, natomiast respondentom deklaruującym większą antypatię trudniej jest wypowiedzieć się na temat tych aspektów (częsty wybór odpowiedzi *nie wiem*). A zatem niewiedza jest tu skorelowana z negatywnym nastawieniem. Zależność tę potwierdza także analiza innych pytań.

Znajomość Austrii przez Polaków i Polski przez Austriaków

Na wstępie warto stwierdzić, iż **Polacy deklarują większą znajomość Austrii niż Austriacy Polski.**

Polacy znają Austrię i jej mieszkańców przede wszystkim dzięki programom oglądanym w telewizji (tę odpowiedź wybrało aż 55% respondentów) oraz z książek napisanych przez Austriaków i austriackich filmów (por. tabela 6). Natomiast znajomość naszego kraju wśród Austriaków opiera się częściej na kontaktach osobistych – posiadaniu znajomych Polaków, którzy mieszkają w Polsce lub w Austrii (por. tabela 7).

Tabela 6. Znajomość Austrii przez Polaków (w procentach)

Stwierdzenia	<i>Tak</i>	<i>Nie</i>	<i>Trudno powiedzieć/ nie wiem</i>

<i>Był(a) Pan(i) w Austrii</i>	19	80	1
<i>Ma Pan(i) znajomych Austriaków zamieszkałych w Polsce</i>	4	95	1
<i>Miał(a) Pan(i) sporadyczne kontakty z Austriakami zamieszkałymi w Austrii</i>	21	78	1
<i>Czytał(a) Pan(i) książki napisane przez Austriaków lub oglądał(a) austriackie filmy</i>	31	57	12
<i>Oglądał(a) Pan(i) programy w TV o Austrii</i>	55	36	9

Zmienną wpływającą pozytywnie na liczbę kontaktów badanych Polaków z Austrią i Austriakami jest przede wszystkim wykształcenie (im wyższe, tym więcej kontaktów), a także dochód (im wyższy, tym częstsze kontakty, przejawiające się – jak można przypuszczać - przede wszystkim w zimowych wyjazdach na narty).

Austriacy w niższym stopniu deklarują znajomość naszego kraju niż Polacy znajomość Austrii. Aż 87% badanych nigdy nie odwiedziło Polski, niemalże tyle samo osób nie ma znajomych Polaków, którzy stale mieszkają w naszym kraju. Austriacy oglądali również mniej programów telewizyjnych o Polsce (odpowiedź tę wskazało tylko 31%) niż Polacy o Austrii (55%). Jeśli chodzi o zmienne demograficzno-społeczne korelujące z odpowiedziami, okazało się, iż najistotniejsze jest wykształcenie (im wyższe, tym rzadziej Austriacy przyjeżdżają do Polski). Można więc stwierdzić, iż dla osób z wyższym wykształceniem (w Austrii jest to związane również z wyższym poziomem dochodów) Polska nie stanowi szczególnej atrakcji turystycznej.

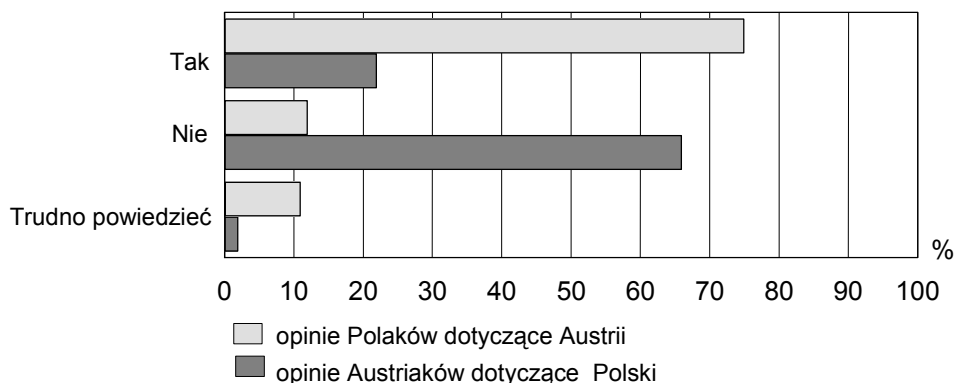
Tabela 7. Znajomość Polski przez Austriaków (w procentach)

Stwierdzenia	<i>Tak</i>	<i>Nie</i>	<i>Trudno powiedzieć/ nie wiem</i>
<i>Był(a) Pan(i) w Polsce</i>	12	87	1
<i>Ma Pan(i) znajomych Polaków zamieszkałych w Polsce</i>	11	88	1
<i>Ma Pan(i) znajomych Polaków zamieszkałych w Austrii</i>	22	77	1
<i>Miał(a) Pan(i) sporadyczne kontakty z Polakami zamieszkałymi w Polsce</i>	21	78	1
<i>Czytał(a) Pan(i) książki napisane przez Polaków lub oglądał(a) polskie filmy</i>	15	83	2
<i>Oglądał(a) Pan(i) programy w TV o Polsce</i>	31	67	2

Odpowiedzi na pytanie o poziom sympatii/antypatii do danego narodu skrzyżowane z odpowiedziami na pytanie o osobiste kontakty z danymi krajami potwierdzają tezę o **związku między poziomem znajomości innego kraju** (dzięki pobytom w nim, kontaktom z jego mieszkańcami itd.) **a bardziej pozytywnym ustosunkowywaniem się do niego.** W

kontekście powyższej tezy nie najlepszy wydzźwięk może mieć fakt, iż aż 67% badanych Austriaków stwierdza, że nie chciałoby spędzić wakacji w Polsce (por. wykres 4).

Wykres 4. Chęć spędzenia wakacji w Austrii przez Polaków i w Polsce przez Austriaków

Polacy zatem nie tylko deklarują lepszą znajomość Austrii, ale także chętniej chcieliby pogłębiać swoje kontakty z tym krajem poprzez wyjazdy wakacyjne. Austriaków Polska interesuje w znacznie mniejszym stopniu i również mniej chętnie odwiedziłoby nasz kraj podczas wakacji.

Postrzeganie roli Polski i Austrii w Europie

Wizerunek danego kraju mogą kształtować nie tylko stereotypy, ale także wyobrażenia o roli, jaką odgrywa on na arenie międzynarodowej.

Większość zarówno polskich, jak i austriackich respondentów ocenia oba kraje jako *średnio znaczące w Europie* (o Austrii mówi tak 61% Polaków, o Polsce 67% Austriaków). O ile jednak drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią wśród Polaków było stwierdzenie: *Austria jest krajem o dużym znaczeniu w Europie* (23%), o tyle dla Austriaków istotniejsza stała się odpowiedź: *Polska jest krajem bez znaczenia w Europie* (21%) (por. wykres 5). A zatem Polacy przypisują Austrii większe znaczenie w Europie niż Austriacy Polsce.

Zmienną różnicującą zarówno odpowiedzi respondentów z Polski, jak i z Austrii jest wykształcenie (im wyższe, tym większe znaczenie kraju się dostrzega). Warto podkreślić, iż zależność ta jest silniejsza w przypadku Austriaków niż Polaków. Co ciekawe, na ocenę znaczenia danego kraju w żaden wyraźny sposób nie wpływa deklarowany poziom sympatii

bądź antypatii. Może to świadczyć o stosunkowo wyważonej ocenie obu krajów, opartej raczej na wiedzy niż na pozytywnych bądź negatywnych emocjach.

Wykres 5. Ocena znaczenia Austrii przez Polaków i Polski przez Austriaków

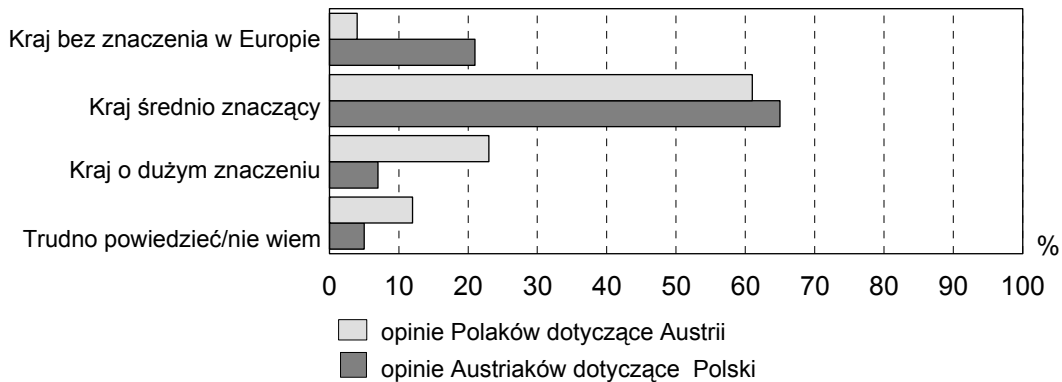

Tabela 8. Opinie Polaków na temat znaczenia Austrii w Europie – porównanie wyników z czerwca 1999 roku i lutego 2000 roku (w procentach)

<i>Austria jest w Europie</i>	Czerwiec 1999 r.	Luty 2000 r.	Zmiana
Krajem bez znaczenia	4	5	+ 1
Krajem średnio znaczącym	61	63	+ 2
Krajem o dużym znaczeniu	23	20	- 3
Trudno powiedzieć/nie wiem	12	13	- 1

W tabeli 8 zostały przedstawione dane dotyczące opinii Polaków na temat znaczenia Austrii w Europie uzyskane w sondażach realizowanych w czerwcu 1999 roku oraz w lutym 2000 roku. Biorąc pod uwagę standardowy błąd dla tego typu badań (wynoszący $\pm 3\%$), nie można stwierdzić, aby sukcesy partii Haidera obniżyły wagę przypisywaną temu krajowi przez Polaków.

3. WIZERUNEK TYPOWEGO AUSTRIAKA I TYPOWEGO POLAKA

Do tej pory zajmowaliśmy się wizerunkami Polski i Austrii jako krajów oraz poziomem wzajemnej sympatii/antypatii obu narodów, teraz zaś przyjrzymy się obrazowi jednostek – Polaków i Austriaków.

Wizerunek przeciętnego Austriaka – który da się odtworzyć na podstawie wypowiedzi badanych Polaków – jest zdecydowanie bardziej pozytywny niż obraz przeciętnego przedstawiciela naszego kraju, który wylania się z wypowiedzi respondentów z Austrii. Typowy Austriak to w oczach Polaków przede wszystkim osoba nowoczesna, schludna, zdyscyplinowana i pracowita (por. tabela 9).

Tabela 9. Wizerunek typowego Austriaka w opinii Polaków (w procentach)

	1 ^a	2	3	4	5	
pracowity	31	38	27	3	0	leniwy
tolerancyjny	14	33	41	8	3	nietolerancyjny
nowoczesny	37	38	20	4	0,5	zacfany/konserwatywny
wykształcony	25	41	30	3	1	niewykształcony
efektywny/skuteczny	22	43	31	3	0,2	nieefektywny/nieskuteczny
uczciwy	14	33	46	5	0,6	nieuczciwy
życzliwy	13	30	44	10	2	nieżyczliwy
schludny	36	39	22	2	1	zaniedbany
religijny	4	17	51	20	6	niereligijny
odpowiedzialny	22	43	31	3	0,5	nieodpowiedzialny
zdyscyplinowany	34	39	22	2	1	samowolny

^a Zastosowano skalę od 1 (np. *bardzo pracowity*) do 5 (np. *bardzo leniwy*). Pominięto odpowiedzi *nie wiem*.

Warto dodać, iż w wizerunku Austriaków, jaki konstruowali polscy respondenci, zmienną wyraźnie różnicującą opinie jest jedynie wykształcenie badanych (im wyższe, tym więcej pozytywnych cech się dostrzega). Natomiast w przypadku wizerunku typowego Polaka w opinii nas samych różnicujące (choć nie są to zależności tak silne jak w przypadku oceniania Austriaków) były następujące zmienne: wiek (im respondent młodszy, tym bardziej krytyczny), wykształcenie (im wyższe, tym większa doza krytycyzmu), dochód (im wyższy, tym mniej pozytywne oceny) oraz – co jest najmniej istotne – płeć (kobiety częściej oceniały typowego Polaka bardziej krytycznie).

Tabela 10. Wizerunek typowego Polaka w opinii Austriaków (w procentach)

	1 ^a	2	3	4	5	

pracowity	9	21	35	12	6	leniwy
tolerancyjny	6	21	35	11	4	nietolerancyjny
nowoczesny	3	11	26	30	14	zacfany/konserwatywny
wykształcony	5	22	37	15	3	niewykształcony
efektywny/skuteczny	4	12	39	17	5	nieefektywny/nieskuteczny
uczciwy	8	20	30	18	7	nieuczciwy
życzliwy	14	34	26	7	3	nieżyczliwy
schludny	7	23	32	15	6	zaniedbany
religijny	37	26	16	2	2	niereligijny
odpowiedzialny	7	22	35	10	4	nieodpowiedzialny
zdyscyplinowany	6	24	32	12	6	samowolny

^a Zastosowano skalę od 1 (np. *bardzo pracowity*) do 5 (np. *bardzo leniwy*). Pominięto odpowiedzi *nie wiem*.

Typowy Polak w oczach Austriaków posiada takie pozytywne cechy jak życzliwość i zdyscyplinowanie. Innym elementem jego wizerunku jest natomiast zacofanie/konserwatyzm (por. tabela 10). Cechą, która zdecydowanie najsilniej wyróżnia mieszkańców Polski – i to zarówno w wizerunku konstruowanym przez Polaków, jak i Austriaków – jest religijność. Co ciekawe, ta właśnie cecha odróżnia typowego Polaka od typowego Austriaka. Podczas bowiem, gdy dla wizerunku Polaka jest ona dominująca, dla obrazu mieszkańca Austrii – zdaniem polskich respondentów – charakterystyczne jest właśnie jej zaprzeczenie. Podobnie sprawa ma się z taką cechą jak zdyscyplinowanie – nas wyróżnia jego brak, natomiast wizerunek przeciętnego Austriaka jest budowany między innymi właśnie na istnieniu tej cechy. W przypadku tych dwóch cech wizerunki typowego Polaka i typowego Austriaka są niejako lustrzanym odbiciem.

Tabela 11. Wizerunki typowego Polaka i typowego Austriaka - porównanie

	Opinie Polaków	Opinie Austriaków
<i>Typowy Polak jest</i>	<i>religijny</i> <i>raczej nieuczciwy</i> <i>raczej samowolny</i> <i>raczej leniwy</i> <i>raczej nietolerancyjny</i>	<i>religijny</i> <i>zacfany/konserwatywny</i> <i>raczej życzliwy</i> <i>raczej zdyscyplinowany</i>
<i>Typowy Austriak jest</i>	<i>nowoczesny</i> <i>schludny</i> <i>zdyscyplinowany</i> <i>pracowity</i> <i>raczej niereligijny</i>	<i>schludny</i> <i>nowoczesny</i> <i>pracowity</i> <i>życzliwy</i> <i>odpowiedzialny</i>

Kursywą zaznaczono cechy wspólne dla typowego przedstawiciela danego narodu w opiniach Polaków i Austriaków.

W tabeli 11 przedstawione zostały cechy, które zdaniem badanych najlepiej charakteryzują typowego Polaka i typowego Austriaka. Obecnie warto przyjrzeć się określeniom, w stosunku do których respondenci wyrażali stosunek ambiwalentny (na skali od 1 – *całkowicie się zgadzam* do 5 – *całkowicie się nie zgadzam* wybierali najczęściej wskazanie środkowe, które można opisać jako: *ani się zgadam, ani nie zgadzam*). Jak pokazują dane zawarte

w tabeli 12, badanym Polakom wypowiadającym się o sobie samych najtrudniej jest ustosunkować się do takich cech jak: odpowiedzialność; efektywność, skuteczność; nowoczesność; bycie schludnym *versus* bycie zaniedbanym. Gdy wypowiadamy się o typowym Austriaku, najtrudniej jest nam zdecydować, czy jest on raczej religijny, czy wręcz przeciwnie; uczciwy czy nieuczciwy; tolerancyjny czy nietolerancyjny oraz życzliwy czy też nieżyczliwy. Co ciekawe, problem z ustosunkowaniem się do pierwszych trzech wymienionych cech mają również Austriacy, opisując samych siebie.

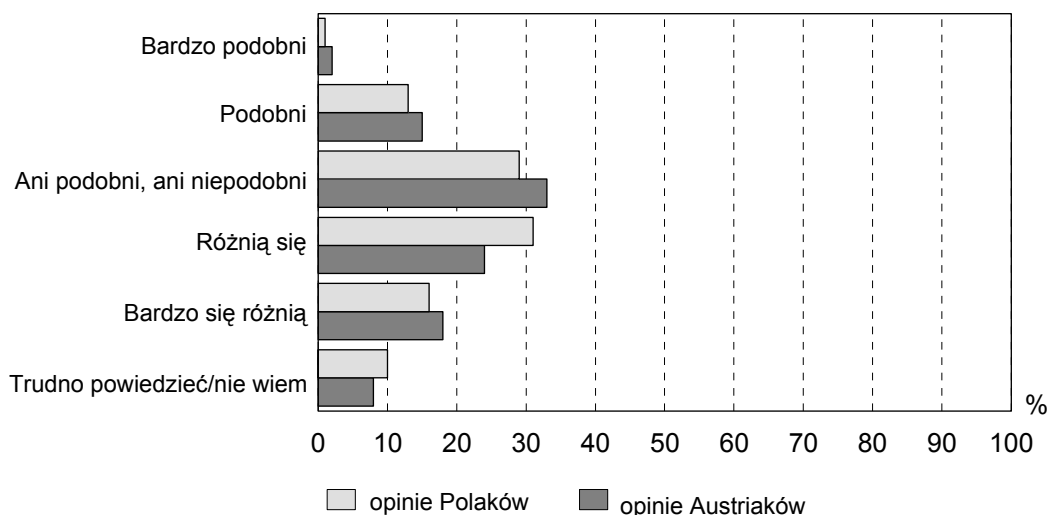
Tabela 12. Cechy typowego Polaka i Austriaka, wobec których wyrażano stosunek ambiwalentny

	Opinie Polaków	Opinie Austriaków
<i>Typowy Polak jest</i>	<i>odpowiedzialny/nieodpowiedzialny efektywny, skuteczny/nieefektywny, nieskuteczny nowoczesny/zacofany, konserwatywny schludny/zaniedbany</i>	<i>efektywny, skuteczny/nieefektywny, nieskuteczny wykształcony/niewykształcony pracowity/leniwy odpowiedzialny/nieodpowiedzialny tolerancyjny/nietolerancyjny</i>
<i>Typowy Austriak jest</i>	<i>religijny/niereligijny uczciwy/nieuczciwy życzliwy/nieżyczliwy tolerancyjny/nietolerancyjny</i>	<i>religijny/niereligijny tolerancyjny/nietolerancyjny efektywny, skuteczny/nieefektywny, nieskuteczny uczciwy/nieuczciwy</i>

Kursywą zaznaczono cechy wspólne dla typowego przedstawiciela danego narodu w opiniach Polaków i Austriaków.

Podsumowując można stwierdzić, iż **wizerunki typowego Polaka oraz typowego Austriaka dość silnie się różnią**, i to zarówno w opinii badanych mieszkańców Polski, jak i Austrii. O ile bowiem np. zdaniem tych ostatnich “statystyczny” Polak jest przede wszystkim religijny, a ponadto konserwatywny i zacofany, choć raczej życzliwy i zdyscyplinowany, o tyle typowy Austriak to przede wszystkim osoba nowoczesna, schludna, pracowita, odpowiedzialna i w dodatku życzliwa. Tezę o braku podobieństwa między Polakami i Austriakami potwierdza rozkład odpowiedzi na pytania zadane wprost: *Jak Pan(i) myśli, czy Polacy są podobni do Austriaków* (w kwestionariuszu dla Polaków) oraz *Jak Pan(i) myśli, czy Austriacy są podobni do Polaków* (w kwestionariuszu dla Austriaków).

Wykres 6. Opinie o podobieństwie/niepodobieństwie Polaków i Austriaków

Wykres 6 ilustruje, że opinie badanych Polaków i Austriaków są tu wyjątkowo zgodne i w dodatku zbliżone do rozkładu normalnego.

Autostereotyp Polaka i Austriaka

Warto podkreślić, iż **Polacy mają stosunkowo negatywny autostereotyp, sami siebie oceniają bardziej negatywnie, niż są postrzegani przez Austriaków.** W opinii polskich badanych typowy Polak jest raczej nieuczciwy, samowolny, leniwy, nietolerancyjny i przede wszystkim religijny. Polacy znacznie częściej niż Austriacy wybierali środkowe wskazania na skali, co pokazuje, iż nasz autostereotyp – nie tylko jest mniej pozytywny – ale także jest mniej wyrazisty niż autostereotyp Austriaków.

Tabela 13. Autostereotyp Polaka (w procentach)

	1 ^a	2	3	4	5	
pracowity	15	22	31	24	8	leniwy
tolerancyjny	11	23	33	23	10	nietolerancyjny
nowoczesny	8	23	46	19	3	zacofany/konserwatywny
wykształcony	8	26	45	18	2	niewykształcony
efektywny/skuteczny	7	25	47	17	3	nieefektywny/nieskutecz
uczciwy	6	19	41	27	8	nieuczciwy
życzliwy	16	29	35	17	3	nieżyczliwy
schludny	7	26	44	19	3	zaniedbany
religijny	45	35	15	3	1	niereligijny
odpowiedzialny	7	23	48	18	4	nieodpowiedzialny
zdyscyplinowany	4	18	41	26	12	samowolny

^a Zastosowano skalę od 1 (np. *bardzo pracowity*) do 5 (np. *bardzo leniwy*). Pominięto odpowiedzi *nie wiem*.

Tabela 14. Autostereotyp Austriaka (w procentach)

	1 ^a	2	3	4	5	
pracowity	31	43	20	4	0,4	leniwy
tolerancyjny	11	40	35	13	2	nietolerancyjny
nowoczesny	33	45	18	2	0,2	zaczofany/konserwatywny
wykształcony	27	50	18	2	0,1	niewykształcony
efektywny/skuteczny	16	47	28	2	0,2	nieefektywny/nieskuteczny
uczciwy	23	46	25	3	0,2	nieuczciwy
życzliwy	30	45	20	3	0,2	nieżyczliwy
schludny	46	42	9	1	0,1	zaniedbany
religijny	10	30	44	13	1	niereligijny
odpowiedzialny	29	50	18	1	0,2	nieodpowiedzialny
zdyscyplinowany	22	48	23	4	0,8	samowolny

^a Zastosowano skalę od 1 (np. *bardzo pracowity*) do 5 (np. *bardzo leniwy*). Pominięto odpowiedzi *nie wiem*.

Jak więc widać autostereotyp Austriaków jest zdecydowanie bardziej pozytywny i wyrazisty. Co ciekawe, autostereotyp Austriaków i ich wizerunek w opinii Polaków są stosunkowo zbieżne (mieszkańcy Austrii uzupełniają jedynie swój wizerunek o takie cechy jak życzliwość i odpowiedzialność).

Modyfikacja wizerunku typowego Austriaka spowodowana ostatnimi zmianami politycznymi w Austrii

Dane zawarte w tabeli 15 pokazują, jak sukcesy polityczne Jörga Haidera wpłynęły na postrzeganie przez Polaków wizerunku typowego Austriaka. Znacznie mniej polskich badanych skłonnych jest obecnie twierdzić, iż Austriacy są tolerancyjni oraz życzliwi. Co ciekawe, istotnej zmianie uległa również ocena przeciętnego Austriaka na takich wymiarach jak efektywność/skuteczność, uczciwość, a także nowoczesność, odpowiedzialność, a nawet schludność. Zmiany polityczne w Austrii spowodowały, że Polacy gorzej ocenili Austriaków ze względu na wszystkie badane cechy, **pogorszeniu uległ więc kompleksowy wizerunek mieszkańców Austrii wśród Polaków.**

Tabela 15. Wizerunek typowego Austriaka w opinii Polaków – zmiana w okresie od czerwca 1999 roku do lutego 2000 roku

	1+2 ^a	3	4+5	
pracowity	- 5,4	+ 5,8	+ 0,3	leniwy
tolerancyjny	- 13,1	+ 4,9	+ 9,0	nietolerancyjny
nowoczesny	- 8,4	+ 5,7	+ 0,5	zaczofany/konserwatywny
wykształcony	- 5,9	+ 5,7	- 0,5	niewykształcony
efektywny/skuteczny	- 10,8	+ 11,1	+ 0,5	nieefektywny/nieskuteczny
uczciwy	- 9,3	+ 9,0	+ 1,0	nieuczciwy
życzliwy	- 12,7	+ 6,7	+ 6,4	nieżyczliwy
schludny	- 8,2	+9,3	+ 0,1	zaniedbany
religijny	- 3,2	+ 5,4	- 1,2	niereligijny
odpowiedzialny	- 8,3	+ 7,3	+ 1,8	nieodpowiedzialny
zdyscyplinowany	- 8,0	+ 7,7	+ 1,0	samowolny

^a Respondenci udzielali odpowiedzi, używając skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało *zdecydowanie się zgadzam*, 5 - *zdecydowanie się nie zgadzam*. W kolumnach pokazano zmianę *in plus* lub *in minus* między wynikami z czerwca 1999 roku i lutego 2000 roku. Znaczące zmiany wyróżniono cieniowaniem.

Poziom dystansu między Polakami i Austriakami

Badając wizerunki krajów, warto również przeanalizować dystans - stopień bliskości/oddalenia między mieszkańcami Polski i Austrii. Przyjrzyjmy się teraz wynikom uzyskanym dzięki zastosowaniu pytania skonstruowanego zgodnie ze skalą Bogardusa⁶ (tabela 16, 17).

Tabela 16. Poziom dystansu Polaków wobec Austriaków (w procentach)

<i>Czy zgodził(a)by się Pan(i), żeby Austriak...?</i>	<i>Tak</i>	<i>Nie</i>	<i>Trudno powiedzieć/ nie wiem</i>
Odwiedził Polskę jako turysta	97	1	2
Zamieszkał w Polsce na stałe	62	26	12
Otrzymał polskie obywatelstwo	54	32	14
Pracował razem z Panem(nią)	69	18	13
Był Pana(i) najbliższym sąsiadem	73	16	11
Należał do Rady Miejskiej w Pana(i) mieście	29	55	16
Kierował firmą, w której Pan(i) pracuje	48	35	17
Wszedł do grona Pańskich bliskich przyjaciół	66	18	16
Stał się członkiem Pana(i) rodziny przez małżeństwo z Pana(i) dzieckiem	54	23	23

⁶ Skala ta – najogólniej mówiąc – mierzy poziom dystansu między przedstawicielami poszczególnych narodów. Pytania ułożone są od stwierdzeń pokazujących najmniejszy stopień bliskości do tych, ukazujących największą bliskość.

Tabela 17. Poziom dystansu Austriaków wobec Polaków (w procentach)

Czy zgodził(a)by się Pan(i), żeby Polak	Tak	Nie	Trudno powiedzieć/ nie wiem
Odwiedził Austrię jako turysta	90	7	3
Zamieszkał w Austrii na stałe	56	38	6
Otrzymał austriackie obywatelstwo	44	48	8
Pracował razem z Panem(ią)	69	23	8
Był Pana(i) najbliższym sąsiadem	65	26	9
Należał do Rady Miejskiej w Pana(i) mieście	36	56	8
Kierował firmą, w której Pan(i) pracuje	51	38	11
Wszedł do grona Pańskich bliskich przyjaciół	58	30	12
Stał się członkiem Pana(i) rodziny przez małżeństwo z Pana(i) dzieckiem	51	33	16

Jak pokazują dane zawarte w tabelach 16 i 17, a także na wykresie 7, Polacy są nieco bardziej skłonni zaakceptować obecność cudzoziemca-Austriaka w naszym życiu społecznym (politycznym, ekonomicznym, ale także prywatnym) niż Austriacy wypowiadający się o cudzoziemcu-Polaku. Wielu Polaków zgodziłoby się, aby Austriak przyjechał do Polski jako turysta (97%), został najbliższym sąsiadem (73%), pracował w tej samej firmie (69%), a także wszedł go grona przyjaciół (66%).

Spośród dziewięciu odpowiedzi umieszczonych w kafeterii, jedynie w dwóch przypadkach respondenci z Polski mniej chętnie niż badani z Austrii zgodzili się na obecność cudzoziemca. Chodziło, po pierwsze, o sytuację, w której cudzoziemiec miałby zasiąść w Radzie Miejskiej (tę odpowiedź wskazało 36% Austriaków i jedynie 29% Polaków) oraz, po drugie, w której kierowałby on firmą zatrudniającą badanego (odpowiednio: 48% i 51%).

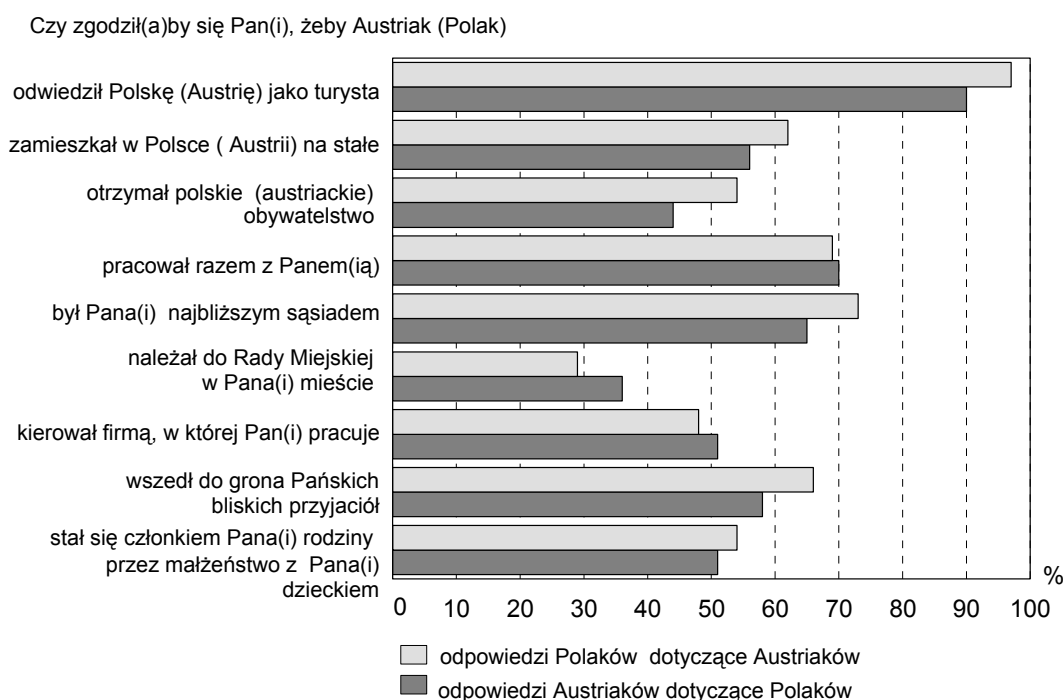
Warto podkreślić, iż zarówno dla Polaków, jak i dla Austriaków najtrudniejszy do zaakceptowania byłby udział cudzoziemca w Radzie Miejskiej. Austriakom trudno byłoby pogodzić się również z przyznaniem Polakowi obywatelstwa austriackiego i zamieszkaniem przez niego na stałe w Austrii. Chodzi zatem o **nieakceptowanie obecności cudzoziemca-Polaka w życiu publicznym, politycznym**, które niejako zarezerwowane jest dla obywateli Austrii.

Najchętniej - co jest dość oczywiste – Austriacy zgodziliby się, aby Polak odwiedził ich kraj jako turysta (90%), a następnie na wspólną pracę z Polakiem (69%). Co ciekawe, niemalże tyle samo mieszkańców Polski nie miałyby nic przeciwko temu, aby pracować z Austriakiem. Ponad połowa badanych Austriaków zaakceptowałaby również sytuacje, w których cudzoziemiec-Polak byłby ich najbliższym sąsiadem (65%), wszedłby do grona najbliższych przyjaciół (58%). Jest szczególnie interesujące, że stosunkowo podobny odsetek Polaków i Austriaków zgodziłby się również, aby Austriak/Polak wszedł do ich rodzin

wskutek małżeństwa z dzieckiem respondenta (odpowiednio: 51% Austriaków i 54% Polaków). W obu przypadkach stwierdzenie to zostało umieszczone na trzecim miejscu od końca w uporządkowaniu sytuacji począwszy od tych, w których badani Polacy i Austriacy najchętniej zaakceptowałyby cudzoziemca, a skończywszy na tych, w których zaakceptowałyby go najmniej chętnie.

Rozbieżności (choć trzeba podkreślić, że nie są to duże różnice) zaistniały w opiniach Polaków i Austriaków w następujących kwestiach: zgody dotyczącej otrzymania obywatelstwa drugiego kraju (na obywatelstwo dla Austriaka zgodziło się o 10% więcej badanych z Polski niż respondentów z Austrii skłonnych przyznać obywatelstwo Polakowi), aprobaty obecności Austriaka/Polaka w gronie bliskich przyjaciół oraz zgody, aby Austriak/Polak był najbliższym sąsiadem (w obu przypadkach różnica wynosi 8 punktów procentowych).

Wykres 7. Poziom wzajemnego dystansu Polaków i Austriaków (odpowiedzi *tak*)

Warto zwrócić uwagę, iż Polacy nieco częściej niż Austriacy wybierali odpowiedź *trudno powiedzieć/nie wiem*, co ponownie może świadczyć o mniej skryształizowanej opinii dotyczącej poziomu akceptacji/nieakceptacji obecności cudzoziemca-Austriaka w życiu społecznym i prywatnym mieszkańców Polski.

Zmienną mającą wpływ na nastawienie badanych Polaków do cudzoziemca-Austriaka są wykształcenie i wiek (im wyższe wykształcenie i niższy wiek, tym większa przychylność dla obecności obcokrajowca-Austriaka). W przypadku Austriaków istotną zmienną jest jedynie wykształcenie (im wyższe, tym lepsza ocena).

Podsumowując można stwierdzić, iż Polacy nieco lepiej ustosunkowują się do obecności w naszym kraju cudzoziemców-Austriaków niż Austriacy do obecności w swym kraju cudzoziemców-Polaków. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że nie są to jednak różnice zbyt duże. Warto ponadto zwrócić uwagę na pewną rozbieżność między stosunkowo niskim poparciem mieszkańców Austrii dla idei przystąpienia Polski do Unii Europejskiej⁷ (które przecież w praktycznym wymiarze oznaczałoby również właśnie na przykład wspólną pracę z Polakami, Polaków jako bliskich sąsiadów itd.) a wyższym stopniem akceptacji wyrażanym w stosunku do konkretnych przejawów obecności cudzoziemca-Polaka w życiu respondentów z Austrii. Na poziomie kontaktów jednostkowych, bezpośrednich cudzoziemcy-Polacy są więc dla Austriaków łatwiejsi do zaakceptowania niż w przypadku, gdy chodzi o akcesję całego kraju.

Powstaje pytanie, dlaczego tak się dzieje? W odpowiedzi można przedstawić następującą hipotezę. Austriacy, myśląc w kategoriach zjawisk społecznych (przystąpienie Polski do Unii) i ich ekonomicznych konsekwencji, dostrzegają w Polsce i Polakach – jako grupie narodowej – realne zagrożenie związane ze wzrostem przestępczości i zajmowaniem miejsc pracy itd. Nie łączą natomiast tego zagrożenia z poszczególnymi jednostkami.

⁷ Por. następny rozdział.

4. INTEGRACJA POLSKI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

W OPINII POLAKÓW I AUSTRIAKÓW

Generalnie można stwierdzić – i nie będzie to zbytnią niespodzianką - iż Polacy są zdecydowanie bardziej pozytywnie nastawieni do rozszerzania Unii Europejskiej niż Austriacy.

W przedstawianym tu badaniu, przeprowadzonym w czerwcu 1999 roku, siedmiu na dziesięciu polskich respondentów stwierdziło, iż Polska powinna zostać członkiem Unii Europejskiej w ciągu najbliższych pięciu lat, a jedynie 5% wybrało odpowiedź negującą sens naszego przystąpienia (por. tabela 18 i wykres 8). Trochę mniej entuzjastycznie – choć liczba wskazań jest i tak dość wysoka – wypowiedzieliśmy się o przyjęciu w ciągu najbliższych pięciu lat do Unii Europejskiej Węgier (61%). Najmniej chętnie popieramy akcesję Bułgarii i Słowenii. Polacy zatem zdecydowanie pozytywnie odnoszą się do idei rozszerzenia Unii o kraje, które w czasie badania już kandydowały do tego ugrupowania. Pozytywne nastawienie polskich respondentów do rozszerzania Unii Europejskiej jest skorelowane ze zmienną wykształcenie: im jest ono wyższe, tym bardziej pozytywne nastawienie do szybkiej akcesji tych krajów (co ciekawe, zależność ta nie sprawdza się jedynie w przypadku Bułgarii).

Tabela 18. Opinie Polaków na temat przyjęcia nowych członków do Unii Europejskiej (w procentach)

Kraj	<i>Powinien zostać członkiem Unii Europejskiej w ciągu najbliższych 5 lat</i>	<i>Powinien zostać członkiem Unii Europejskiej za 5 – 10 lat</i>	<i>Powinien zostać członkiem Unii Europejskiej jeszcze później</i>	<i>Nie powinien być członkiem Unii Europejskiej</i>	<i>W ogóle nie należy rozszerzać Unii Europejskiej</i>	<i>Trudno powiedzieć/ nie wiem</i>
Węgry	61	16	2	2	2	17
Słowacja	39	29	8	4	2	18
Bułgaria	23	32	15	6	3	19
Polska	70	11	2	5	2	10
Słowenia	29	29	14	5	2	20
Czechy	57	20	4	2	2	15

Austriacy są zdecydowanie mniej entuzjastycznie niż Polacy nastawieni do procesu przyjmowania do Unii Europejskiej nowych członków. Węgry, które w opinii respondentów

austriackich są krajem najbardziej predysponowanym do zostania członkiem Unii, jedynie przez 36% badanych zostały uznane za gotowe do przystąpienia do UE w ciągu najbliższych pięciu lat. W tym swoistym rankingu krajów, które mniej lub bardziej chętnie byłyby przez badanych Austriaków przywitane w unijnym towarzystwie, Polska zaledwie w opinii 13% respondentów powinna zostać członkiem UE w ciągu najbliższych pięciu lat, zdaniem 23% powinniśmy być przyjęci do Unii za 5 – 10 lat. Blisko jedna piąta badanych w ogóle nie zgadza się z naszą akcesją (por. tabela 19). Podobnie złą ocenę jak Polska otrzymała Słowacja, zdecydowanie gorzej zaś wypadła Bułgaria. Warto także zwrócić uwagę na stosunkowo dużą liczbę Austriaków, którzy nie chcą żadnych zmian (wybrali wskazania: *nie powinien być członkiem Unii Europejskiej oraz w ogóle nie należy rozszerzać Unii Europejskiej*).

Tabela 19. Opinie Austriaków na temat przyjęcia nowych członków do Unii Europejskiej (w procentach)

Kraj	<i>Powinien zostać członkiem Unii Europejskiej w ciągu najbliższych 5 lat</i>	<i>Powinien zostać członkiem Unii Europejskiej za 5 - 10 lat</i>	<i>Powinien zostać członkiem Unii Europejskiej jeszcze później</i>	<i>Nie powinien być członkiem Unii Europejskiej</i>	<i>W ogóle nie należy rozszerzać Unii Europejskiej</i>	<i>Trudno powiedzieć/ nie wiem</i>
Węgry	36	26	10	8	8	12
Słowacja	11	25	25	18	8	13
Bułgaria	5	12	31	26	10	16
Polska	13	23	24	19	9	12
Słowenia	26	24	17	14	8	11
Czechy	20	27	17	15	9	12

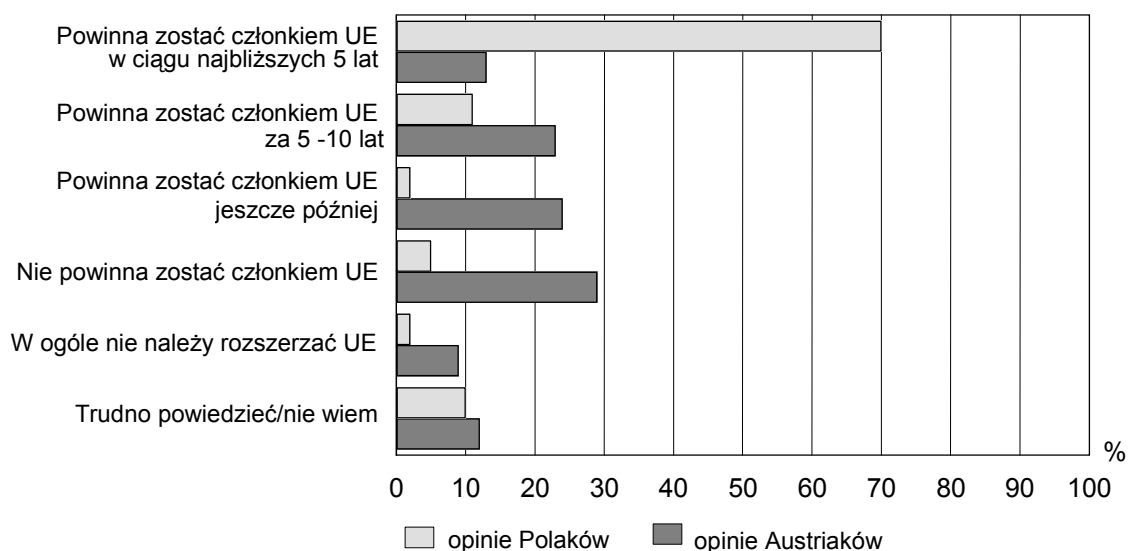
Z badań przeprowadzonych w Austrii m.in. przez Petera A. Ulrama⁸ wynika, że zmiennymi wpływającymi na pozytywne bądź negatywne nastawienie Austriaków do procesu rozszerzania Unii Europejskiej są: wykształcenie (im wyższe, tym bardziej pozytywne nastawienie), status zawodowy (przedstawiciele *blue collars* są gorzej nastawieni do idei rozszerzenia Unii niż osoby zaliczane do grupy *white collars*), płeć (kobiety są nastawione bardziej zachowawczo niż mężczyźni), miejsce zamieszkania (gorsze nastawienie mieszkańców wsi niż dużych miast), a także czytelnictwo codziennej prasy brukowej (wśród czytelników owych pism przeważają osoby negatywnie nastawione do rozszerzenia Unii).

⁸ P. A. Ulram, *A New Union of Hopes and Fears: Public Opinions on the EU Eastern Enlargement in EU-Member and Candidate Countries*, maszynopis w Instytucie Spraw Publicznych.

Peter A. Ulram skonstruował dwie kategorie: “zwycięzców” oraz “przegranych”. Osoby, które

postrzegają siebie jako “przegrywających” w obecnej sytuacji społeczno-ekonomicznej traktują rozszerzanie Unii jako przyszłe zagrożenie ich i tak już niepewnej sytuacji. Natomiast osoby, które można określić jako “wygrywających” odnoszą się do perspektywy członkostwa nowych państw w Unii Europejskiej w sposób zdecydowanie bardziej pozytywny.

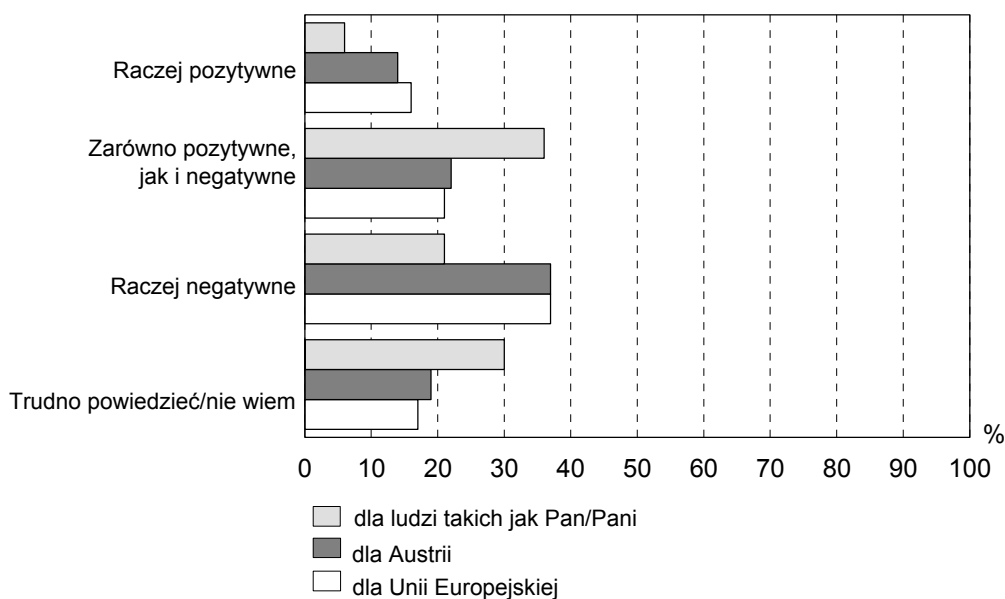
Wykres 8. Poziom akceptacji/nieakceptacji Polaków i Austriaków dla przystąpienia Polski do Unii Europejskiej

W opinii Austriaków, wypowiadających się na temat skutków przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, odpowiedzi o nastawieniu negatywnym przeważają nad wskazaniami pozytywnymi. Zależność ta dotyczy skutków naszego członkostwa zarówno dla Austrii i Unii, jak i bezpośrednio dla badanych. W tym ostatnim przypadku odpowiedzi respondentów austriackich były najmniej zdecydowane – 36% widziało zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje, a co trzeci badany nie umiał się jednoznacznie ustosunkować do tej kwestii. Mówiąc o skutkach akcesji Polski dla Austrii i dla Unii Europejskiej, respondenci niemalże dwa razy częściej wskazywali na negatywne konsekwencje niż w przypadku konsekwencji dla nich samych (por. wykres 9). Jest to ważne stwierdzenie, tym bardziej jeśli zestawimy je z przedstawionym wcześniej spostrzeżeniem, iż badani Austriacy pozytywniej

ustosunkowywali się do konkretnych przejawów obecności cudzoziemców-Polaków w życiu ich kraju niż do idei akcesji Polski. Wydaje się, że na poziomie relacji jednostkowych Austriacy oceniają nas pozytywniej niż w przypadku relacji na poziomie państwowym.

Wykres 9. Ocena skutków przystąpienia Polski do Unii Europejskiej wyrażana przez Austriaków

Przyjrzyjmy się teraz argumentom za i przeciw przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, które są istotne dla Austriaków. Warto je porównać z przypuszczeniami badanych Polaków na temat tego, co dla mieszkańców Austrii powinno przemawiać za bądź przeciw naszej akcesji.

Tabela 20. Argumenty Austriaków i Polaków za lub przeciw przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej

Argumenty	Opinie Austriaków	Opinie Polaków o tym, co może dla Austriaków przemawiać za bądź przeciw przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej
ZA przyjęciem Polski do Unii Europejskiej	- możliwość rozszerzenia rynku i wymiany handlowej (52%) - wzrost międzynarodowego bezpieczeństwa w Europie (31%) - wartości kulturalne i tradycje Polski (25%) - wkład Polski w walkę z komunizmem (23%)	- możliwość rozszerzenia rynku i wymiany handlowej (55%) - wzrost międzynarodowego bezpieczeństwa w Europie (29%) - wkład Polski w walkę z komunizmem (27%) - wartości kulturalne i tradycje Polski (22%)
PRZECIW przyjęciu Polski do Unii Europejskiej	- zagrożenie wzrostem przestępczości (45%) - zagrożenie wpływem taniej i niewykwalifikowanej siły roboczej (43%) - większe obciążenie kosztami dotychczasowych członków Unii (38%) - zanieczyszczenie środowiska (26%)	- zagrożenie wpływem taniej i niewykwalifikowanej siły roboczej (50%) - większe obciążenie kosztami dotychczasowych członków Unii (34%) - zacofanie polskiego rolnictwa (34%) - zagrożenie wzrostem przestępczości (25%)

W opinii Austriaków akcesja Polski może zagrażać Austrii przede wszystkim powodując wzrost przestępczości, umożliwiając napływ taniej i niewykwalifikowanej siły

roboczej, a także zwiększając obciążenia finansowe dla obecnych członków Unii. Analiza korelacji pokazuje, że obawy Austriaków dotyczące naszej akcesji są związane z ich nastawieniem w stosunku do tempa naszego wstępowania do Unii.

Polacy natomiast – prognozując, jakie argumenty przeciw wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej mogą być istotne dla Austriaków – przewidzieli, że największym zagrożeniem będzie napływ taniej siły roboczej, nie docenili zaś rangi wzrostu przestępczości (tę odpowiedź wybierało 45% Austriaków i “tylko” 25% Polaków) oraz zagrożenia zanieczyszczeniem środowiska (wskazywał je co czwarty Austriak), a przecenili wagę zacofania naszego rolnictwa (mówiło o tym “jedynie” 16% badanych z Austrii).

Zdecydowanie trafniej udało się polskim badanym przewidzieć argumenty, które w opinii Austriaków mogą przemawiać za naszym członkostwem. Respondenci z obu krajów zgodnie stwierdzali, że dwiema niewątpliwymi korzyściami będą: rozszerzenie rynku i wymiany handlowej oraz wzrost bezpieczeństwa w Europie.

5. PODSUMOWANIE

Jak pisze Aleksandra Jasińska-Kania⁹, przywołując wyniki badań socjologów zajmujących się problematyką wizerunków narodów i stereotypów narodowych, najważniejsze typy ocen i charakterystyk innych narodów są budowane w odniesieniu do dwóch wymiarów: po pierwsze - dotyczącego moralności oraz po drugie – związanego ze sprawnością działań. W wyniku analizy charakterystyk przypisywanych różnym narodom wyodrębniono cztery czynniki różnicujące oceny na wymiarach: 1) kompetencji (sprawni, inteligentni, gospodarni itd.); 2) niekompetencji (niesumienni, nieudolni, powolni itd.); 3) moralności (uczciwi, tolerancyjni, życzliwi itd.) oraz 4) niemoralności (agresywni, samolubni itd.). Nałożenie na siebie tych czynników pozwala zbudować następującą tabelę czteropolową:

	Kompetentni	Niekompetentni
Moralni	<i>“cnotliwi zwycięscy”</i>	<i>“cnotliwi przegrani”</i>
Niemoralni	<i>“grzeszni zwycięscy”</i>	<i>“grzeszni przegrani”</i>

Cytowana autorka stwierdza, iż wykazano istotne związki między zaliczaniem określonego narodu do danego typu a postrzeganiem stopnia jego konfliktowości, siły, a także przewidywaniem przyszłych stosunków między nim a własnym narodem.

Zastanówmy się teraz, reasumując przedstawione wyniki badań opinii Polaków i Austriaków, w których polach tabeli można by umieścić sposób postrzegania Austriaków przez Polaków oraz wizerunek Polaków w opinii Austriaków.

Zacznijmy od kategorii zdecydowanie najłatwiejszej do zrekonstruowania. Polacy, wypowiadając się o Austrii, stwierdzali jednoznacznie, iż jest to kraj bogaty, z dobrą organizacją pracy, a także podkreślali, że mieszkańcy Austrii są pracowici, zdyscyplinowani, schłudni, nowoczesni. Tak więc Austriacy są niewątpliwie “zwycięscy”. Powstaje pytanie, czy są “cnotliwi”, czy raczej “grzeszni”? Tutaj odpowiedź nie jest już taka oczywista. W stosunku do takich cech Austriaków jak uczciwość, tolerancyjność czy życzliwość polscy

⁹ A. Jasińska-Kania, *Uwagi w sprawie projektu badań “Postrzeganie Polski”*, maszynopis w Instytucie Spraw Publicznych.

respondenci nie potrafili bowiem wypowiedzieć się tak jednoznacznie. Biorąc pod uwagę wyniki bezpośrednich pytań o wizerunek Austrii, wiemy, że jest to, zdaniem badanych Polaków, przede wszystkim kraj wakacyjnego odpoczynku, w którym znakomita większość chciałaby spędzić wolny czas. Na tej podstawie można by sądzić, iż respondenci dobrze i bezpiecznie czuli się w Austrii lub też przewidują, że tak by się czuli, co z kolei pozwalałoby przypuszczać, iż naród austriacki jest postrzegany – raczej poprzez pozytywny stereotyp – jako “cnotliwy” (tolerancyjny, życzliwy, uczciwy itd.) niż “grzeszny”. Wniosku tego nie można jednak wyciągnąć wprost z wyników przeprowadzonych badań.

Zastanówmy się teraz, jak postrzegana jest przez Austriaków Polska i Polacy. Niewątpliwie nie jesteśmy w ich opinii krajem bogatym, wręcz przeciwnie – biednym, choć rozwijającym się. Badani Austriacy pozytywnie oceniali zmiany, które zaszły w Polsce w sferze politycznej, gorzej natomiast ustosunkowywali się do zmian ekonomicznych. Wprawdzie jesteśmy postrzegani jako raczej zdyscyplinowani, z drugiej strony jednak badanym Austriakom trudno było się zdecydować, czy można nas nazwać efektywnymi, czy wręcz przeciwnie; pracowitymi czy może leniwymi; odpowiedzialnymi czy nieodpowiedzialnymi. Wydaje się więc, że chociaż wizerunek Polaków nie jest tak jednoznaczny jak obraz “zwycięskich” Austriaków, to można jednak stwierdzić, iż zbliża się on do modelu “przegranych”.

Jeszcze trudniej ustalić, czy Polacy są postrzegani jako naród “cnotliwy”, czy raczej “grzeszny”. Z jednej strony, jesteśmy bowiem postrzegani raczej życzliwi, z drugiej – respondenci austriaccy mieli problem z ustaleniem, czy jesteśmy tolerancyjni, czy nietolerancyjni, uczciwi czy nieuczciwi. Zgodnie z prezentowanym sposobem analizy, ustalenie, czy dany naród jest postrzegany jako “cnotliwy”, czy też jako “grzeszny”, pozwala wypowiadać się o jego poziomie konfliktowości oraz o przebiegu ewentualnej współpracy. Na podstawie wyników odpowiedzi na pytanie o aprobatę integracji Polski z Unią Europejską wiemy, że Austriacy nie są raczej zwolennikami naszej akcesji i wiążą z nią kilka istotnych zagrożeń. Można więc przewidywać, że jesteśmy jednak przez Austriaków postrzegani jako raczej “grzeszni” niż “cnotliwi” i dalsza współpraca z nami może nie być wolna od konfliktów.

6. ANEKS

OPIS SPOSOBU REALIZACJI BADAŃ

Oba badania w Polsce zostały zrealizowane przez Pracownię Badań Społecznych z Sopotu. Pierwszy sondaż przeprowadzono w czerwcu 1999 roku, drugi zaś w końcu lutego 2000.

Badanie w Austrii realizowała firma GFK Austria przy współpracy z GFK Polonia. Sondaż ten przeprowadzono w czerwcu 1999 roku.

Sondaże przeprowadzono na reprezentatywnych próbach dorosłych mieszkańców Polski i Austrii. Liczebność polskiej próby zarówno w pierwszym, jak i w drugim sondażu wynosiła 1004 osoby, liczebność próby austriackiej - 1000 respondentów.

Badania zostały zrealizowane przy użyciu kwestionariuszy zawierających pytania zamknięte, skale oraz jedno pytanie otwarte. W przeważającej części kwestionariusze użyte w sondażu austriackim i polskim były zbudowane z analogicznych pytań, w których zamiennie wstawiano nazwy badanych krajów (Polacy wypowiedali się o Austrii i Austriakach, odpowiadając na analogiczne pytania jak Austriacy mówiący o naszym kraju i jego mieszkańcach).

W drugim badaniu przeprowadzonym w Polsce powtórzono niektóre pytania wykorzystane w pierwszym sondażu.

Wydawnictwa Instytutu Spraw Publicznych

Nakładem Instytutu Spraw Publicznych ukazały się m.in.:

Publikacje książkowe

Buchner-Jeziorska Anna, Minkiewicz Barbara, Osterczuk-Kozińska Anna (red.), *Studia wyższe – szansa na sukces?*

Bundt Kate Hansen, *Norwegia mówi „Nie!” Źródła sprzeciwu wobec członkostwa w UE*

Czapska Janina, Krupiarz Witold (red.), *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*

Gardawski Juliusz, Gąciarz Barbara, Mokrzyzewski Andrzej, Pańków Włodzimierz, *Rozpad bastionu? Związki zawodowe w gospodarce prywatyzowanej*

Kolarska-Bobińska Lena (red.), *Polska eurodebata*

Kolarska-Bobińska Lena (red.), *Druga fala polskich reform*

Łętowska Ewa, *Liberal Concept of Human Rights in Central and Eastern Europe*

Milic-Czerniak Róża (red.), *Gospodarstwa domowe w krajach Europy Środkowej. Skutki przemian 1990–1995*, wyd. IFiS PAN, ISP i Fundacja im. F. Eberta

Nelicki Aleksander (red.), *O naprawę III Rzeczypospolitej*, Kraków 1998, wyd. ISP i Wydawnictwo Platan

Pope Jeremy (red.), *Rzetelność życia publicznego. Metody zapobiegania korupcji*

Popławska Ewa (red.), *Dobro wspólne – władza – korupcja. Konflikt interesów w życiu publicznym*

Putkiewicz Elżbieta, Siellawa-Kolbowska Krystyna E., Wiłkomirska Anna, Zahorska Marta, *Nauczyciele wobec reformy edukacji*

Supińska Jolanta (red.), *Polityka społeczna dziś i jutro. Opinie ekspertów*

Widacki Jan, Czapska Janina (red.), *Bezpieczny obywatel – bezpieczne państwo. Safe Citizen – Safe State*, Lublin 1998, wyd. RW KUL przy wsparciu ISP, Materiały Międzynarodowej Konferencji „Bezpieczny Obywatel – Bezpieczne państwo” zorganizowanej przez ISP i KUL

Woźnicki Jerzy (red.), *Model zarządzania publiczną instytucją akademicką*

Woźnicki Jerzy (red.), *Współpłatność za studia dzienne. Część II*

Woźnicki Jerzy, Wyrzykowski Mirosław (red.), *Współpłatność za studia a Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*

Wyrzykowski Mirosław (ed.), *Constitutional Essays*

Wyrzykowski Mirosław (ed.), *Constitution-making Process*
Wyrzykowski Mirosław (red.), *Ochrona danych osobowych*
Wyrzykowski Mirosław (red.), *Podstawy prawne funkcjonowania organizacji pozarządowych*
Wyrzykowski Mirosław (red.), *Tryby uchwalania polskich konstytucji*

Ekspertyzy, raporty z badań, rekomendacje

Bator Joanna, *Wizerunek kobiety w reklamie telewizyjnej*
Bator Joanna, *Wizerunek kobiety w polskiej debacie politycznej*
Dolińska Xymena, Kucharczyk Jacek, *Sprzedaż ziemi cudzoziemcom – opinie rolników i mieszkańców wsi*
Dolińska Xymena, *Blokady i inne formy protestu w opinii mieszkańców wsi*
Dostosowanie polskiego sektora bankowego do standardów Unii Europejskiej
Federowicz Michał, *Kariery bankowców w Polsce*
Gerszewska Maria, Kucharczyk Jacek, *Oczekiwania Polaków wobec negocjacji z Unią Europejską*
Guz-Vetter Marzenna, *Przygotowanie polskiej administracji do efektywnego wykorzystania pomocy przedakcesyjnej oraz funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej*
Kijowski Dariusz Ryszard, Płoskonka Józef, Prutis Stanisław, Srocki Stanisław, Stec Mirosław, *Model ustrojowy sądownictwa administracyjnego*
Kolarska-Bobińska Lena, Kucharczyk Jacek, *Negocjacje z Unią Europejską – opinie Polaków*
Kolarska-Bobińska Lena (red.), *Duchowieństwo polskie wobec perspektywy integracji europejskiej*
Kucharczyk Jacek, *Porwanie Europy. Integracja europejska w polskim dyskursie politycznym 1997–1998*
Leonard Mark, *Europa odkryta na nowo*
Liwiński Jacek, *Małe firmy prywatne na rynku pracy w Polsce*
Łubieński Maciej, *Polska – Unia Europejska. Analiza prasy codziennej*
Monitoring Household Living Conditions in Poland, 1995–1996 – Report Synthesis
Płoskonka Józef, Prutis Stanisław, Stec Mirosław, *Instytucje państwa w stanach kryzysu*
Popowicz Krzysztof, *Polska – Unia: trzy scenariusze*

Popowicz Krzysztof, *Strategiczne cele mandatu negocjacyjnego Polski z Unią Europejską*

Poprzącki Dorota, *Stanowiska europejskich związków zawodowych wobec swobodnego przepływu osób*

Przyszłość polskiej sceny politycznej. Materiały z konferencji

Putkiewicz Elżbieta, Zahorska Marta (red.), *Monitorowanie reformy edukacji*

Putkiewicz Elżbieta, Zahorska Marta (red.), *Uwagi i propozycje do projektu reformy systemu edukacji*

Pyszna Dorota, *Nauczyciele wobec integracji Polski z Unią Europejską*

Sarnecki Paweł, *Właściwości organów terenowych w sprawach porządku i bezpieczeństwa publicznego w nowej strukturze lokalnych władz publicznych*

Tymowska Katarzyna, *Sektor prywatny w systemie opieki zdrowotnej*

Widacki Jan, Wójcikiewicz Józef, *Użycie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej*

Widacki Jan (red.), *Ustrój i organizacja Policji w Polsce oraz jej funkcje i zadania w ochronie bezpieczeństwa i porządku (reformacja Policji – część I)*

Wójcikiewicz Józef, *Posiadanie broni palnej przez obywateli*

**Pełny wykaz publikacji z lat 1996-2000
jest dostępny w Instytucie Spraw Publicznych.**

Zamówienia na wydawnictwa Instytutu Spraw Publicznych przyjmuje:

Zakład Badawczy Instytutu Spraw Publicznych

00-922 Warszawa, ul. Reja 7

tel.: 825 61 21, fax: 825 53 05

e-mail: zaklad@isp.org.pl

<http://www.isp.org.pl>

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH (ISP) jest pozarządową, ponadpartyjną i niekomercyjną placówką badawczą. ISP powstał w 1995 roku w celu zapewnienia niezbędnego naukowego i intelektualnego zaplecza dla modernizacji kraju i toczących się w Polsce debat.

Zadaniem ISP jest:

• przedstawianie nowych idei mogących się przyczynić do rozwiązania obecnych i przyszłych problemów • poruszanie społecznie doniosłych kwestii i sygnalizowanie zagrożeń mogących wystąpić w przyszłości • inicjowanie debat publicznych • budowanie pomostu pomiędzy nauką a praktyką oraz środowiskami naukowców, polityków, dziennikarzy i działaczy społecznych • koncentrowanie się na tematach przydatnych dla praktyki życia publicznego.

Instytut Spraw Publicznych prowadzi badania, przygotowuje analizy, diagnozy, ekspertyzy i rekomendacje dotyczące podstawowych kwestii życia publicznego. Z Instytutem współpracuje ponad 200 badaczy z ośrodków naukowych w całej Polsce oraz wielu działaczy politycznych i społecznych. Wyniki projektów realizowanych w ISP są publikowane w formie książek i broszur. Publikacje ISP są rozpowszechniane wśród posłów i senatorów, członków rządu i administracji, w środowiskach akademickich, a także wśród dziennikarzy i działaczy organizacji pozarządowych. Instytut organizuje również konferencje, seminaria i odczyty.

Instytut Spraw Publicznych jest placówką pozarządową o statusie prawnym fundacji. Głównymi sponsorami ISP są:

• Fundacja im. Stefana Batorego • Fundacja Forda • Open Society Institute w Budapeszcie.

Ponadto poszczególne projekty były między innymi finansowane przez:

• Instytut Nauk o Człowieku w Wiedniu • PHARE • Fundację im. Friedricha Eberta • The German Marshall Fund of the United States • Radę Europy • Fundację im. Friedricha Naumanna • Fundację Bankową im. Leopolda Kronenberga • Bank Gospodarstwa Krajowego • Powszechny Bank Kredytowy • Komitet Integracji Europejskiej • Ministerstwo Edukacji Narodowej • Kancelarię Premiera RP • Westminster Foundation for Democracy.

INSTYTUT SPRAW PUBLICZNYCH

ul. M. Reja 7
02-053 Warszawa
www.isp.org.pl

Program Europejski

tel.: (48-22) 825-59-08
fax: (48-22) 825-53-05
e-mail: europa@isp.org.pl

Sekretariat Dyrektora Instytutu

tel.: (48-22) 825-76-80; 825-55-76
fax: (48-22) 825-68-08
e-mail: isp@isp.org.pl

Program Polityki Społecznej

tel.: (48-22) 825-59-07
fax: (48-22) 825-53-05
e-mail: polityka.spoleczna@isp.org.pl

Centrum Konstytucjonalizmu i Kultury Prawnej

tel. (48-22) 825-70-04
fax: (48-22) 825-53-05
e-mail: centrum@isp.org.pl

Program Reformy Administracji Publicznej

tel.: (48-22) 825-57-01
fax: (48-22) 825-53-05
e-mail: prap@isp.org.pl

Program Edukacji

tel.: (48-22) 825-58-72
fax: (48-22) 825-53-05
e-mail: edukacja@isp.org.pl

Publikacje

tel.: (48-22) 825-61-21
fax: (48-22) 825-53-05
e-mail: zaklad@isp.org.pl